

METODICKÉ NÁMĚTY A INSPIRACE K INSCENACI NÁRODNÍHO DIVADLA MORAVSKOSLEZSKÉHO

JESLIČKY SVATÉHO FRANTIŠKA

**Pro Národní divadlo moravskoslezské připravila
MgA. Tereza Haraštová, lektorka Ateliéru pro
děti a mládež při NDM**

Hudební nastudování: Lenka Živocká
Dirigent: Jurij Galatenko
Autorství díla a režie: Pavel Helebrand
Scéna a kostýmy: Tomáš Volkmer
Dramaturgie: Tereza Pogodová
Premiéra: 20. prosince 1996 v Divadle Antonína
Dvořáka

Vánoční hra se zpěvy Jesličky svatého Františka veselou formou vypráví známé kapitoly ze života světce Františka z Assisi a jeho řádu a také řádu svaté Kláry, který spoluzaložil. Aby lidem přiblížil noc Božího narození, postavil František v italském Grecciu první jesličky. Tak se stal zakladatelem oblíbené tradice, jež se udržuje až do našich dnů. Hra, v níž František a jeho bratři bojují proti nástrahám samotného ďábla, vychází z poetiky lidového divadla a je díky tomu hravá, plná humoru a veselých písní.

Jelikož je zpěvohra Jesličky svatého Františka vhodná pro všechny věkové kategorie žáků i studentů, je nutné přizpůsobit následující aktivity věku dětí. V případě práce se studenty středních škol, je možné se věnovat nastoleným tématům do větší hloubky. Naopak pro potřeby práce s žáky 1. stupně je možné zjednodušit, či vypustit některá cvičení. Variace aktivit je plně v kompetenci učitelů, kteří se budou s dětmi připravovat na představení a jeho reflexi věnovat.

AKTIVITY PŘEDCHÁZEJÍCÍ NÁVŠTĚVĚ DIVADLA

Cílem těchto aktivit je připravit a naladit dětského diváka na recepci divadelního tvaru v rovině tématu dané inscenace a v rovině prostředků, které jsou v inscenaci k vyjádření tématu použity. V případě inscenace *Jesličky svatého Františka* pak konkrétně směřujeme k:

- navození tematiky Vánoc a vánočních obyčejů
- představení historické postavy svatého Františka z Assisi a jeho postojů
- seznámení se s *Písní tvorstva* jako se stěžejním literárním dílem tohoto světce

1. Vánoční tradice a obyčej

- Ve dvojicích si zkuste odpovědět na otázku: *Proč vlastně slavíme Vánoce, kde je jejich původ?* Poté své společné stanovisko prezentujte před ostatními spolužáky.

- Formou společné diskuse ve třídě si sdělte, jaké zvyky dodržuje vaše rodina o Vánocích. Vychází všechny zvyky z lidových tradic či máte i nějaké specifické rituály, které jste si doma vytvořili? Jak podle vás vznikly lidové obyčeje?
- Připravte si v menších skupinkách (ideálně ve čtveřicích) krátkou scénku na téma vánočních zvyků – pokuste se vzpomenout, jak u vás doma probíhá Štědrý večer a vytvořte z vašich zážitků vtipnou scénku, ve které se objeví právě vaše rodinné vánoční obyčeje. Pro inspiraci si můžete pustit koledu *Vánoce, Vánoce přicházejí*. Krátké scénky poté představte zbytku třídy.
- Patří mezi vaše zvyky i stavění betléma neboli jesliček? Anebo se chodíte tradičně podívat na nějaký živý betlém či na jesličky do kostelů? Na základě předcházející diskuse zkuste popsat, proč je právě stavění betlémů jedním z nejdůležitějších vánočních zvyků a proč právě tato tradice vznikla? Jaký význam měla tato tradice pro prostý lid v minulosti?

2. Postava svatého Františka z Assisi

- Prohlédněte si přiložené obrázky svatého Františka z Assisi a pokuste se podle nich popsat, jaký asi tento svatý byl, co ho zajímalo. Jak na vás tyto malby působí? Přibližte žákům, co znamená, když je někdo prohlášen za svatého. Zdůrazněte, že jde o historické postavy, obyčejné lidi, kteří si svými skutky za života toto označení zasloužili. Je také důležité zdůraznit úzkou návaznost svatořečení na křesťanské hodnoty.
- Rozstříhejte přiložený krátký životopis svatého Františka na několik částí a rozdejte tyto části žákům do dvojic. Žáci pak poskládají jeho životopis v časové posloupnosti, čímž získají základní obraz o jeho životě a postojích. Společně si poté životopis projděte a porovnejte poznatky z něj s názory, které žáci měli po předchozím zhlédnutí jeho portrétů. Díky faktům, se kterými se v jeho životopise seznámí, budou mnohem motivovanějšími a informovanějšími diváky při následné návštěvě divadelního představení *Jesličky svatého Františka*.
- Zdůrazněte fakt, že svatý František z Assisi jako první inscenoval scénu narození Ježíše, tedy živý betlém, ve kterém nemohla chybět zvířata. *(25. prosince 1223 slavil v přírodní jeskyni v italském Grecciu slavnost narození Páně na způsob „živých jesliček“, které měly připomínat betlémskou stáj)*. Díky němu vznikla tato tradice, která se pak přenesla do domácností v podobě menších betlémů. Tuto informaci použijte jako návaznost na představení *Jesličky svatého Františka*, kterou žáci následně v divadle navštíví.

3. Píseň tvorstva

- Rozdejte žákům přiložený výňatek z *Písně tvorstva*, která je asi nejznámějším literárním odkazem svatého Františka.
- Na tomto textu zkuste popsat hodnoty, jaké svatý František uznával. Akcentujte jeho lásku k přírodě, všemu živému a také k pěti základním žvlům, ze kterých se náš svět skládá.
- Tato modlitba je také úvodní písní zpěvohry *Jesličky svatého Františka*. Žáci tak hned v úvodu inscenace narazí na něco známého, čemu už budou rozumět a bude tak pro ně mnohem snazší se v inscenaci orientovat.

AKTIVITY NAVAZUJÍCÍ NA ZHLÉDNUTÍ DIVADELNÍHO PŘEDSTAVENÍ

Cílem těchto aktivit je reflektovat dané představení a využít jeho potenciálu k hlubšímu uvažování nad tématem příběhu a k rozvoji kreativity dětí. Směřovat skrze tvůrčí aktivity k tomu, aby bylo téma inscenace pro děti aktuální a blízké.

Konkrétní cíle jsou následující:

- rekapitulace děje z pohledu dětského diváka
- hlubší rozkrytí tématu chudoby jako hlavního rysu učení svatého Františka, konfrontovat jeho učení s hodnotovým systémem dnešního světa
- osvětlení symboliky a významu tradice stavění jesliček

1. Rekapitulace příběhu

- Rozdělte třídu podle počtu žáků do tří skupin. Každá skupinka dostane za úkol zopakovat si děj zhlédnuté zpěvohry *Jesličky svatého Františka*. Hlavní momenty hry si poté žáci napíší do šesti stručných bodů, tedy osnovy příběhu. Těchto šest bodů následně převedou do tzv. živých obrazů neboli sousoší, ve kterých bude každý představovat některou z postav. Tento sled živých obrazů každá skupinka předvede zbytku třídy. Díky tomuto cvičení si žáci uvědomí a zopakují děj celé inscenace a vyzdvihnou jeho nejdůležitější zlomové momenty.
- Následně vyzvěte studenty, aby vybrali jednu situaci příběhu, která jim v inscenaci přišla nejzajímavější. Zadejte jim, ať opět vytvoří živý obraz, který tento bude tento moment reprezentovat a pokusí se jej rozpohybovat, rozehrát a v krátké době nacvičit. Vzniknou tak tři krátké scénky ze života svatého Františka, které si společně předvedete.
- Na základě obou cvičení (a případně i aktivity o životě svatého Františka z Assisi, která je zařazena do části Aktivity přecházející návštěvě divadla) pak společně zrekapitulujte nabyté informace o svatém Františkovi, jeho životě a skutcích.

2. Téma chudoby jako hlavního rysu Františkova učení

- Napište doprostřed tabule či velkého kusu papíru slovo CHUDOBA. Každý žák pak na tento papír (či tabuli) napíše svou asociaci k tomuto pojmu. Společně vše přečtete a diskutujete nad pravým významem tohoto slova. Zeptejte se žáků, jestli si myslí, že žijí v chudobě, jestli je naše země chudá, kde ve světě chudoba je a proč. Konfrontujte chudobu s dnešním pojetím Vánoc jako svátků nadbytku a konzumu.
- Pro Svatého Františka byla chudoba nejvyšší ctností. Pokuste se společně přijít na to proč. Vysvětlíte studentům postavení církve ve středověku, ze kterého toto jeho přesvědčení vycházelo. Nebyly požadavky svatého Františka na jeho řeholní bratry týkající se chudoby přehnané?
- *Hra na našeptávače* – vyzvěte vždy trojici žáků, aby se postavili vedle sebe. Jeden z nich bude mít roli ďábla - zla, druhý anděla - dobra a třetí bude stát mezi nimi a bude představovat chudého, hladového člověka/františkána. Ďábel i anděl mu budou našeptávat argumenty, proč se zachovat dobře či špatně např. v případě chycení a prodání ptáčka, jako je známá situace z inscenace. Žáci si tak vyzkouší, jak snadné je podlehnout, či jak těžké je stát si za svým přesvědčením, názorem. Toto cvičení poté můžete aplikovat i na každodenní situace žáků, ve kterých se musí sami za sebe rozhodovat, když jim ostatní radí něco jiného.

3. Vánoční zvyk stavění jesliček jako symbol Vánoc

- Zopakujte přínos svatého Františka jako zakladatele tradice stavění jesliček. Jaké jsou typy jesliček, které znáte, z jakého materiálu se většinou vyrábí? Je podle vás tradice stavění betlémů jen naším národním obyčejem, anebo se betlémy staví i jinde na světě? Podívejte se

např. na internetu či na vytisknutých obrázcích na různé druhy jesliček jak českých, tak světových. Zdůrazněte rozdíly v použití materiálů, zobrazených rasách lidí, zvířatech apod.

- Vytvořte si ve třídě vlastní *živý betlém* – vytvořte společně sousoší, které bude reprezentovat živý betlém. Jaké postavy do jesliček většinou patří a co do betléma nesou? Každý vytvoří sochu nějaké postavy z jesliček – Josef, Marie, pekař, hráč na housle, apod. Tyto postavy budou postupně přicházet a každá vždy popíše, co je za postavu, co do betléma nese a proč. Poté „zkamení“ a stane se součástí živého betléma. Až budou do betléma zapojeni všichni žáci, sousoší si vyfoťte a fotku co v největším formátu vytiskněte a společně reflektujte výsledný dojem, který společné betlémské sousoší vyvolává. Toto cvičení ve fixované formě pohybu i textu může být také hezkou součástí vánoční besídky ve vaší škole.

PŘÍLOHY K METODICKÝM LISTŮM „JESLIČKY SVATÉHO FRANTIŠKA“

1. Zobrazení Svatého Františka

2. Životopis Svatého Františka z Assisi

František se narodil roku 1182 ve městě Assisi v Itálii jako syn bohatého obchodníka s látkami. Vyrůstal tedy v marnivosti a přepychu, stal se dokonce vůdcem assiské zlaté mládeže a to až do doby, kdy se ve dvaceti pěti letech zúčastnil války mezi dvěma městy, ve které byl zraněn, zajat a uvězněn. Když byl propuštěn a vrátil se do Assisi, léčil se z nemoci, která ho ve vězení postihla. V průběhu vojenského tažení a nemoci měl František četné sny a vidění, ve kterých mu Bůh sdělil, že jeho posláním bude chudoba a služba Ježíši Kristu. Jednou, když se modlil před obrazem Ukřižovaného v napolo rozbořeném kostelíku, slyšel Kristův hlas:

„Františku, jdi a obnov můj dům, který, jak vidíš, se rozpadá.“ František okamžitě započal s opravou. Následně dochází ke konfliktu s Františkovým otcem, který nemohl jednání svého syna pochopit. František se zcela zřekl svého majetku, vyžebraval si na živobytí a věnoval se obnově chátrajících kostelů i církevního života v okolí Assisi.

Žije životem chudého putujícího kazatele a hlásá zvěst smíření, pokoje a dobra. Jeho příklad vzápětí začnou následovat první bratři a František poznává, že nemá žít sám, ale ve společenství. Zakládá tak řád žebravých mnichů. Nedlouho poté se k tomuto způsobu života připojuje i svatá Klára, která spolu s Františkem zakládá sesterské společenství Chudých paní, tzv. Klarisek.

Je pochopitelné, že hlásání absolutní chudoby nebylo ani v té době nikterak populární a lidé se zrovna na Františkova kázání nehrnuli. Odtud pochází známá legenda, že když nenalezl posluchače mezi lidmi, odešel do lesa a kázal lesní zvěři, která mu pozorně naslouchala. Je však známo, že František měl ke zvířatům neobyčejně kladný vztah a ochraňoval je před zlým zacházením ze strany surových lidí. Zvířata označoval za své bratry a sestry, věřil dokonce, že všechna zvířata oslavují svého Stvořitele a vzdávají mu chválu, např. ptáci svým zpěvem. Proto je také pokládán za patrona zvířat i ochránců přírody, což roku 1979 potvrdil papež Jan Pavel II., který svatého Františka z Assisi stanovil patronem ekologie.

25. prosince 1223 slavil v Grecciu slavnost narození Páně na způsob „živých jesliček“. V přírodní jeskyni, která byla upravena jako betlémská stáj, byla sloužena mše svatá. Lidé tak mohli na vlastní oči vidět, prožít a hlouběji pochopit, jak přišel Ježíš Kristus na svět. Tato tradice, kterou založil, se uchovala až do dnešních dnů v podobě živých betlémů či stavění jesliček pod vánočním stromkem.

Svatý František z Assisi zemřel roku 1226 a již dva roky poté byl papežem Řehořem IX. prohlášen za svatého.

3. Úryvek z *Písně tvorstva* převzatý ze zpěvohry *Jesličky Svatého Františka*

*Ať tě chválí, můj Pane,
všechno, co jsi stvořil.*

*Zvláště náš bratr Slunce,
on je den a světlo dává nám.
Je krásný a září,
vždyť je, Pane můj, Tvým obrazem.*

*Ať Tě chválí, můj Pane,
sestra Luna a hvězdy.
Stvořils je na nebi jasné,
vzácné a pěkné.*

*Ať Tě, Pane, chválí,
bratr Vítr, vzduch i oblaka,
jasná obloha i každé počasí,
jímž živiš tvory své.*

*Ať Tě chválí, můj Pane,
sestra Voda čistá.
Je velmi užitečná,
pokorná a vzácná.*

*Ať Tě, Pane, chválí bratr Oheň,
kterým osvětluješ noc,
a on je příjemný, mocný, pěkný a silný.*

*Ať Tě, Pane, chválí naše sestra, matka Země,
nás živí, nám slouží,
rodí plody s květy pestrými a trávou.*